

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ:	RDG60M0005
ชื่อโครงการ:	โครงการการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลพลับพลาไชยในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
ชื่อนักวิจัย:	นายเอกวิทย์ ชาวสวน และคณะ
email address:	Egg.egga@gmail.com
ระยะเวลาโครงการ:	1 เมษายน 2560 – 31 มีนาคม 2563

โครงการการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลพลับพลาไชยในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (1 เมษายน 2560 – 31 มีนาคม 2563) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนที่เชื่อมโยงกับเรื่องเด็กและเยาวชน บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในตำบลพลับพลาไชยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลพลับพลาไชยในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมุ่งเน้นกระบวนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่เวทีชี้แจงทำความเข้าใจและประชาสัมพันธ์วัตถุประสงค์ของโครงการ การประชุมทีมวิจัย การอบรมเทคนิคการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม การเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนที่เชื่อมโยงกับเรื่องเด็กและเยาวชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน การศึกษาและเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่อื่น การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อค้นหากิจกรรมตามแนวทางในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข นำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขไปสู่การปฏิบัติการ การคืนข้อมูลสู่ชุมชนเพื่อตรวจสอบสร้างความเข้าใจและวางแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขอย่างมีส่วนร่วม และสรุปบทเรียนการดำเนินงานทุกครั้ง ร่วมกับคนในชุมชนตำบลพลับพลาไชย

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลวิถีชีวิตของคนในตำบลพลับพลาไชย พบว่า คนในชุมชนร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่อ้อย ข้าวโพด เป็นต้น จากเดิมในปี 2500 ชุมชนยังทำการเกษตรเพื่อไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน อาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ใช้วัวควายไถนา มีญาติพี่น้องดูแลเด็กและเยาวชนเนื่องจากเป็นครอบครัวขยาย ต่อมาในปี 2535 เริ่มมีการพัฒนาโครงสร้างทางสังคมเข้ามาในพื้นที่ ชุมชนเริ่มทำการเกษตรเชิงพาณิชย์และมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น มุ่งเน้นการสร้างรายได้เป็นหลัก ทำให้เด็กและเยาวชนต้องดูแลตนเองเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการใช้เทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือให้เด็กเข้าถึงได้ง่ายตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เด็กสนใจสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย เล่นเกม หรือบางครั้งมีเพื่อนทางโลกออนไลน์ ทำให้มีการตั้งกลุ่มสื่อสารกันทำกิจกรรมต่างๆ บางส่วนก็เป็นจิตอาสาในชุมชน แต่บางส่วนก็มีพฤติกรรมก้าวร้าวจากการขาดคนดูแลอย่างใกล้ชิดเหมือนกับในอดีต ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา เช่น การตั้งครกไม่พร้อม เด็กติดยาเสพติดจากการชักชวนของเพื่อน เป็นต้น

ผลจากการศึกษาบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในตำบลพลับพลาไชยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า ในอดีตเด็กจะเรียนรู้ผ่านการลงมือทำร่วมกับผู้ปกครอง แต่ในปัจจุบันเด็กเรียนรู้ได้อย่างอิสระและหลายช่องทาง ซึ่งการจัดกิจกรรมในชุมชนหรือในโรงเรียนก็เป็นส่วนหนึ่ง โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมฯ คือ มีทุนในชุมชนที่มีทั้ง 5 ด้าน ที่เอื้อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นได้

อย่างมีประสิทธิภาพ การเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และสรุปทบทวนหลังทำกิจกรรมทุกครั้ง ทิศทางและนโยบายของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลช่วยสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมของเด็กและเยาวชนเกิดความต่อเนื่อง มีพื้นที่กลางสำหรับการพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ โดยมีเจ้าหน้าที่ อบต.เป็นแกนนำในการเชื่อมประสานทำให้การทำกิจกรรมมีความต่อเนื่อง มีความหลากหลายของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม และได้รับการสนับสนุนของผู้ปกครองและแกนนำชุมชนที่เห็นความสำคัญของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน สำหรับเงื่อนไขสำคัญ คือ ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบ กระบวนการจัดกิจกรรม และการสร้างการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ในชุมชนให้กับเด็กและเยาวชนตามสิ่งที่เด็กและเยาวชนสนใจ กิจกรรมที่ทำอาจจะเป็นราวในชุมชนที่เด็กสนใจอยากทำ และที่สำคัญ คือ เด็กต้องเรียนรู้ผ่านการลงมือทำด้วยตนเอง โดยอาศัยการค้นหาค้นหาสถานการณ์ปัญหาจากพื้นที่ 5 ด้านที่มีในชุมชนจากการลงพื้นที่พูดคุยกับผู้ใหญ่ในชุมชน และนำข้อมูลมาวางแผนร่วมกับเพื่อนในทีมเพื่อจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น มีการสรุปทบทวนหลังทำกิจกรรมเพื่อนำไปปรับใช้กับการทำกิจกรรมครั้งต่อไป รวมทั้งการนำเสนอเรื่องราวได้ด้วยตนเอง เป็นการส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ตามความสนใจ และผู้ปกครอง / ผู้ใหญ่ในชุมชนต้องเปิดพื้นที่ให้เด็กได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติอย่างอิสระร่วมด้วย

ผลจากการศึกษาดูงานกลุ่มเด็กและเยาวชนตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ควบคู่กับการทบทวนบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในตำบลปลื้มผลาไชยช่วงที่ผ่านมา พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลปลื้มผลาไชยในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ผ่านกลไกการขับเคลื่อนงานเด็กและเยาวชน 4 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบที่ 1 กลไกกลางระดับตำบล ทำหน้าที่ในการลงไปสร้างทีมกลไกระดับหมู่บ้านและสนับสนุนให้กลไกหมู่บ้านลงไปทำงานกับเด็กและเยาวชน โดยมีคนในชุมชนเข้ามาร่วมเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินงาน 2) รูปแบบที่ 2 กลไกกลางระดับตำบล ลงไปหนุนเสริมการทำกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนโดยตรง 3) รูปแบบที่ 3 กลไกกลางระดับตำบล สร้างทีมกลไกระดับหมู่บ้านและลงไปเป็นทีมงานในระดับหมู่บ้านร่วมด้วย เพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมของเด็กและเยาวชน และ 4) รูปแบบที่ 4 กลไกกลางระดับตำบล ทำงานร่วมกับครูในโรงเรียน รวมกันออกแบบกิจกรรมหรือสร้างแบบการสอนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกับเด็กและเยาวชนภายในโรงเรียน ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้นอกชั้นเรียนขึ้น จากผลการทดลองปฏิบัติการในทั้ง 4 รูปแบบดังกล่าว พบว่า กลไกการขับเคลื่อนงานฯ ในรูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบที่เอื้อให้เกิดการทำงานเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมาจากการที่คนในชุมชนได้ลุกขึ้นมาเป็นพี่เลี้ยงดูแลเด็กและเยาวชนของตนเอง โดยมีกลไกกลางระดับตำบล (เจ้าหน้าที่ อบต.) ทำหน้าที่หนุนเสริมตามทรัพยากรที่มี และเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในทุกระดับให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ผลจากการสร้างการมีส่วนร่วมและบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกลไกการพัฒนา ศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ทั้ง 3 ระดับ พบว่า 1. การมีส่วนร่วมของกลไกกลางระดับตำบล บทบาทหลักจะเน้นไปที่เจ้าหน้าที่ อบต.และเครือข่ายทีมคณะทำงาน โดยหน้าที่หลักจะเป็นการเชื่อมประสานให้เกิดพื้นที่การพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน พร้อมทั้งสนับสนุนให้เกิดการทำกิจกรรมของเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง 2. การมีส่วนร่วมของกลไกหมู่บ้าน บทบาทหลักจะเน้นไปที่ผู้ปกครอง แกนนำชุมชน ตลอดจนผู้รู้ในชุมชนที่จะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้และจัดพื้นที่ในการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน โดยใช้ฐานทุนความรู้ของท้องถิ่นเข้ามาเป็นสื่อและเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ และ 3. การมีส่วนร่วมของกลไกโครงการเด็ก เป็นพื้นที่ของเด็กและเยาวชนในตำบลที่ลุกขึ้นมารวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเน้นกิจกรรมที่สนใจภายใต้ต้นทุนในชุมชน เรียนรู้เรื่องราวของชุมชน โดยมีทีมกลไกระดับหมู่บ้านและระดับตำบลคอยสนับสนุนและเอื้อให้เกิดการทำกิจกรรม นอกจากนี้ ยังพบบทเรียนสำคัญในการจะพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาได้ ต้องประกอบด้วย 1. การทำงานแบบมีส่วนร่วม 2. ต้องมีการ

วางแผนก่อนจัดการเรียนรู้ 3. การใช้ฐานทุนชุมชนเป็นต้นทุนการเรียนรู้ 4. กิจกรรมต้องเอื้อและสร้างการเรียนรู้ 5. มีการตั้งคำถามเพื่อสร้างการเรียนรู้ 6. ต้องมีการวางแผนก่อนลงมือทำและสรุปทบทวนหลังทำกิจกรรม และ 7. พี่เลี้ยงชุมชนต้องวางบทบาทตนเองให้เหมาะสม

เมื่อนำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลพลับพลาไชยในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขไปทดลองปฏิบัติการร่วมกับเด็กและเยาวชนจำนวน 110 คน จาก 6 โครงการ โดยมีพี่เลี้ยงชุมชนและทีมกลไกกลางระดับตำบลทำหน้าที่สนับสนุน ได้แก่ ทีมเจ้าหน้าที่ อบต. 12 คน กศน. 1 คน ผู้ปกครอง 21 คน แกนนำชุมชน 14 คน เจ้าหน้าที่ รพ.สต. 2 คน และครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 7 คน ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning พบว่า 1. เกิดการสร้างทักษะในการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน เช่น การทำงานเป็นทีม รู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น เป็นต้น ส่งผลให้เกิดสำนึกรักและห่วงหาเหวอนชุมชนท้องถิ่นของเด็กและเยาวชน ตลอดจนสามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองศักยภาพในการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่หลากหลาย 2. เกิดการสร้างกลไกการดูแลเด็กและเยาวชนในระดับตำบล ที่คนในชุมชนทุกภาคส่วนได้ลุกขึ้นมาทำหน้าที่ในการดูแลเด็กและเยาวชนในระดับตำบลของตนเอง เกิดกลไกการขับเคลื่อนการทำงานด้านเด็กอย่างต่อเนื่องที่มีบทบาทหน้าที่ 3. เกิดการเชื่อมความสัมพันธ์ของชุมชน โดยใช้เรื่องราวของท้องถิ่นมาเป็นกลไกสำคัญในการเดินเรื่อง ให้เด็กและผู้ใหญ่ได้มานั่งพูดคุยและมีเวลาในการเรียนรู้ร่วมกันให้มากยิ่งขึ้น เกิดเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัยของเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ ที่มีพื้นที่ในการหันหน้ามานั่งฟังกันและกัน 4. เกิดพี่เลี้ยงชุมชนที่มาจากหลายภาคส่วน และมีทักษะต่างๆ ได้แก่ การฟัง การตั้งคำถาม การสร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็กและเยาวชน การวิเคราะห์พัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน เติมความรู้ให้กับเด็กและเยาวชนตามความสนใจ การบริหารจัดการโครงการ สามารถจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม และมีทักษะในการชวนสรุปและถอดบทเรียนเด็กและเยาวชน เพื่อนำไปสู่การจัดการกระบวนการเรียนรู้ทั้งการสร้างกลไกและการออกแบบกิจกรรมร่วมกับเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลพลับพลาไชยในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต่อไป

คำหลัก : การพัฒนาศักยภาพ, การมีส่วนร่วม